

tani okokból nem várhatjuk, hogy a művészi ambícióval bíró zenetanár türelmesen tanítsa a 15—16 éves, kezdő zongorázókat. Szerintem könnyebb egy methodikailag képzett jeles néptanítónak a képzőintézeti zenetanári kellékek színvonalára felemelkedni, mint egy szakképzett zeneművésznek arra a színvonalra leereszkedni.

Sárospatak.

DEZSŐ LAJOS.

IRODALOM.

A gyermekkorban levő bűnösök. Irta *Vargha Ferencz*, budapesti törvényszéki bíró. Magyar jogászegyleti értekezések. XII. k. 1. füzet. Budapest 1895. Ára 20 kr.

A gyermekbűnösök nevelésének kérdése ritkán foglalkoztatja az újabb pædagiát. Lerázza e kérdés terhét a maga válláról és teljesen átengedi a criminalistáknak. Ép úgy nem törődött hosszú ideig a beteg gyermekpsyche bonyodalmaival, teljesen reábizva azoknak kutatását a pszichiatriára. Az utóbbira nézve engedett újabban a pædagogia. A pathologikus pædagiának e czímen ma már tekintélyes szakirodalma fejlődik; a legújabb rendszeres pædagogiai kézikönyvek, mint pl. a Döringé a pædagogia külön részévé teszik a pathologikus objectum nevelésének tanát; legújabbán «Kinderfehler» czímen egy folyóirat is indult meg Németországban egyenesen a gyermekek psychopathikus fogyatékosságainak tárgyalására, melynek munkatársai között pædagogusokat, orvosokat és lelkészeket egyaránt találunk. A pædagogia és psychiatria szövetsége meg van e szerint kötve, a mennyire e két tudomány egymásra szorul.

De a gyermekek tömegeinek szemlélése — fájdalom — nemcsak nagy psychikus szabálytalanságok tanújává teszi a pædagogus megfigyelőt, hanem még inkább nagy társadalmi abnormitások tanújává, olyanokévé, melyeket egyfelől a társadalom követ el a gyermek ellen, de másfelől a gyermekek is már a társadalom ellen. A «gyermek-hibák»-kal foglalkozik a fentemlített, pædagogusoktól megindított és orvosoktól támogatott folyóirat, de a «*gyermekbűnök*»-kel is kell majd a pædagiának foglalkozni, és tárgyalásukat, a róluk és eltávolításuk lehető eszközeiről való elmékedést a maga feladatául is kitűzni, és azt nemcsak a criminalistáknak engedni át. Meg kell ezt tennie a pædagiának, és ebbeli tevékenységének okvetetlenül jelentős eredménye is lesz, mert céljai és szempontjai egészen mások mint a criminalistikáé és így a maga elmékedésének eredményei azonosság esetén megerősíthetik, eltérés esetén óvatosságra inthetik a criminalistikát és viszont.

Nem akarom a pædagogia és a gyermek-criminalistika feladatainak viszonyát itt bővebben fejtegetni és az eddigieket is inkább csak mentségemül akartam felemlíteni, midőn ezennel ezeken a magyar pædagiának szentelt lapokon a magyar jogtudomány egy termékéről akarok referálni, melyet szerzője a jogászegylet egyik múlt évi gyűlésén olvasott fel.

A szerző a gyermekvédelem nagy kérdéséből, mely a francia, német és angol criminalpolitikának ma legfontosabb kérdése, kizárólag csak azon részzel kíván foglalkozni, mely a bűncselekményt elkövető gyermekekre vonatkozik.

Az így megszorított kérdés öt pontot ölelne fel :

1. A bűnös gyermekekkel való bánásmód jelenlegi jogrendszerünkben ; 2. a minimalis és maximalis korhatár ; 3. mily bánásmódban részesítendőek azok, a kik ellen büntető eljárás indítható ugyan, de még a büntetőjogi nagykorúságot el nem érték ? 4. a gyermekkorban levő büntetettek irányában mily eljárás követendő ? 5. mily elvek szerint szabályozandó az állami felügyelet alatt való nevelés ?

E pontok közül csak az első kettőt tárgyalja ezúttal a szerző.

Büntető törvénykönyvünk 84. §-a szerint az, «a ki akkor, midőn a büntettet vagy vétséget elkövette, életkorának tizenkettedik évét már túlhaladta, de tizenhatodik évét még be nem töltötte, ha cselekménye bűnösségének felismerésére szükséges belátással nem bírt: azon cselekményéért büntetés alá nem vonható». E törvény köteletségévé teszi a bírónak, hogy minden gyermekbűnösnél első sorban a bűnösség felismeréséhez szükséges belátást vizsgálja és csak ha ezt constatálta, ítélni el. Evvel szemben — mondja a szerző — megleégszik a gyakorlat rendszeren avval, hogy általánosságban vélelmezze a belátási képességet, a mit aztán 100 eset közül 99-ben egyszerűen a keresztlevel alapján tesz. E praxis juttatja aztán a gyermekbűnösök legnagyobb tömegét a fegyházba, illetőleg ez szolgáltatja a visszaesők akadémiájának az évről-évre szaporodó növendékek nagy csapatát.

E «belátási képesség» fogalmát, melyről a Büntető Törvénykönyv szól, egyáltalában félrendszabályra vezető fogalomnak tartja a szerző. E szó «belátási képesség», a francia «discernement»-t, a Code Pénal megfelelő kifejezését (mely tulajdonképen megkülönböztetést, megkülönböztető képességet jelent) akarja magyarra fordítani. E «discernement» fogalma a korszakot alkotó francia codexből belejutott az összes modern európai büntető törvénykönyvekbe.

E fogalom pedig, mint a bűnösség feltétele a szerző szerint hiányos és értéktelen. E nézetet különösen a nemzetközi büntető-egyesület munkálataira és első sorban az orosz Foiniczky tétéleire alapítja a szerző. Foiniczky szerint a bűncselekményt elkövető gyermekek nem

abban különböznek a felnőttektől, hogy ezek ismerik a törvény tiltó szavát, azok pedig nem, hanem az által, hogy a gyermekekre a külső benyomások nagy hatással vannak, és azoknak kisebb mértékben tudnak ellenállani, — következésképen a beszámíthatóság nem a tudatban, hanem az akaratképességben gyökerezik. A szentpétervári és berni nemzetközi börtön-, illetőleg büntető-egyesületek ezeket az igazságokat figyelembe véve kimondották, hogy kívánatos, hogy ejtsék el a törvények a megkülönböztetési (belátási) képesség vizsgálását, hanem követeljék egyszerűen a bűnös gyermek kényszernevelését.

Büntető törvénykönyvünk egyébiránt, mint a szerző bizonyítja általában az elhatározás képességét tekinti döntőnek a bűn beszámíthatóságára nézve és csak a gyermekeknél tesz elég helytelenül kivételt a szabály alól, helyébe a belátási képességet téve. S e belátási képesség véleményezése révén nagyon sok gyermek került a fogházba, kiknek javítását javító vagy kényszernevelő intézetbe kellett volna tenni.

Ezen elvi hiány a gyermekek bűnösségének beszámíthatóságára nézve azonban a szerző szerint nem az egyetlen fogyatkozás gyermek-criminalistikánk terén. Büntető törvénykönyvünknek még egy paragrafus, a 42-edik az, melynek nem teljesen világos szövegezéséből eredő félreértése a gyakorlat részéről okozza azt, hogy sok olyan 20 éven alul levő bűnös, kit a törvény helyes interpretálása mellett javítóintézetbe kellene küldeni, fegyházba kerül. S így tapasztalható nálunk az a szomorú tény, hogy sok oly gyermek, kik még korántsem elzüllöttek, hanem a kikkél a bűncselekmény csak ephemer tünet, a javíthatatlan gyermekkorú bűnösökkel egyenlő bánásmódban részesül. Bármily rövid tartamú büntetésre ítélik is őket, bekerülnek a fogházakba, a helyett, hogy javítóintézetbe adnák őket. Így történhetik csak, hogy a 3754 gyermekbűnös közül, kit bíróságaink 1884-től 1888-ig elítéltek, csak 119 került Aszódra. Ki merné megmondani, hogy azon 3635 gyermek közül, kik így a fogházba jutottak, nagyjobbára a felnőtt gonosztevők közé, hányan voltak olyanok, kiket, ha javítóintézetbe kerülnek, az elzülléstől meglehetősen volna menteni, míg így teljesen demoralizálva hagyják el a börtönt, hogy nemsokára mint visszaesők jussanak oda vissza? E szomorú statisztika még sötétebb lesz, ha meggondoljuk, hogy a törvény, s így a hivatalos statisztika is csak a 12 éven felül levő gyermekbűnösökről szól, de hogy milyen elzüllött és elfajult állapotban vannak a fiatalabb gyermekek, azt nem tudjuk, csak sejtjük. Ezekkel az állam nem törődik, állami kényszernevelés és javítás ilyenkorú gyermekeknél nincs. A statisztikai adatok, melyeket a szerző nagy szorgalommal a legfőbb európai államokra nézve felsorol, azt mutatják, hogy a gyermekbűnösök száma mindenütt, kivéve Angliát, a hol a gyermekvédelem legjobban van kifejlődve, óriási mértékben szaporodik. Magyarország is nagyon szo-

morúan van e tekintetben. A statisztikai adatok azt mutatják, hogy nálunk az 1881—1885-ig terjedő periodusban az elítélt 16 éven alul levő fiúgyermek-száma az összes elítéltek számához képest 1·06% míg 1893-ban már 3% volt; az ugyanazon korban levő leányoké ugyancsak 1881—1885-iki idő-közben volt 2·06%, míg 1893-ban már 3·30%-ra rugott. «Ha most figyelembe vesszük — fejezi be a szerző e pontra vonatkozó fejtegetéseit — hogy a statisztika szerint általában a criminalitas apad, és mégis az évről-évre fogyó bűnösök közt a gyermek-criminalitas növekvőben van, ez kétségtelenül azt bizonyítja, hogy nem állottunk meg a lejtőn, hanem haladtunk azon lefelé. Mindent el kell tehát követnünk, hogy a degenerationának útjába oly akadályokat gördítsünk, melyek ha ezt a bajt nem irtják is ki, de terjedésének útját állják.»

A mi a tanulmány második pontját, a minimalis korhatárt illeti, a szerző azon tényből indul ki, hogy mindazok, kik újabban a büntetőjogi felelősség minimalis korhatárával foglalkoztak, azt tartják, hogy a 12 évnél (mely nálunk is a minimalis korhatár) feljebb kell menni, és a 12 éves gyermeket még nem lehet büntetni. A szerző szerint e kérdést izoláltan megoldani nem szabad, mert a minimalis korhatár feljebb emelése csakis akkor okolható meg, ha az ezen koron alul levő gyermekek is állami gondozásban részesülnek. Az a törvény, mely a felelősség alsó korhatárát 12 évről felemelné 14 évre, és csupán ebből állana reformja: többet ártana az ügynek, mint használna. Mostani rendszerünk hiánya az, hogy a 12 éven alul levő gyermekek teljesen ki vannak szolgáltatva az elzúllásnak. Igaz ugyan, hogy a szülők gyermekeiket bizonyos feltételek mellett felvétethetik a javítóintézetekbe; de ettől csak igen kevés eredményt várhatunk egyrészt, mert rendszerint a szülékre költséges és másrészt, a mi még fontosabb, ott épen azok a gyermekek nem helyeztetnek el, a kik legjobban reászorulnának, azok t. i., kiknek szülei maguk is elzúllottak.

A 12 év, mint minimalis korhatár, a mi törvényünkön kívül az európai országok büntető törvényei közül még csak Németország, Svájc (szövetségi törvény), Bern és Freiburg kanton törvényeiben szerepel. Vannak azonban államok, még pedig nagy számmal, melyek sokkal lejjebb is teszik a minimalis korhatárt. Így Ausztria és Genf kanton, Dánia, Norvégia és Hollandia 10 évben, Olasz- és Spanyolország 9-ben, Románia 8-ban, sőt Oroszország, Angolország és Portugalia 7 évben állapítják meg a minimalis korhatárt, míg ellenben Waadt és Wallis kantonok az egyedüli államok Európában, melyek 14 évre emelik a minimalis korhatárt. Csak Franciaország, Belgium, Luxemburg, Svéd- és Törökország törvényeiben nincs meghatározva a minimalis korhatár; itt tehát, úgy látszik, apró gyermekek is állíthatók a büntető bíróság elé.

A maximalis korhatárra, vagyis azon korra nézve, melyben a teljes büntetőjogi felelősség kezdődik, szintén nagy eltéréseket mutatnak az európai büntetőtörvények, Magyarország, Svájc, Franciaország, Belgium, Luxemburg, Genf, Bern, Freiburg és Hollandia a 16. évet tűzik ki e határral, míg Törökország 15-re, Anglia és Görögország már 14 évre teszi, ellenben Spanyolország, Olaszország, Németország, Svédország, Norvégia és Dánia csak 18-ra, Ausztria, Portugália és Románia csak 20-ra, Oroszország 21-re, Wallis kanton épe séggel 23-ra emelik e korhatárt. A törvények azonkívül még a fiatal kornak, mint enyhítő körülménynek, a beszámítására, valamint a megkülönböztetési képesség vélemezésének, illetőleg bizonyításának szükségességére nézve is megállapítanak bizonyos korhatárokat, melyekre nézve az előttünk levő dolgozat szintén igen tanulságos adatokkal szolgál, ezekre azonban itt nem terjeszkedhetünk ki.

Az érvényben levő európai törvények a szerző szerint kivétel nélkül ridegen physiologiai alapra helyezkedtek és nem voltak figyelemmel a sociologiai tényezőkre. Csak azt nézték, hogy a gyermek mikor jut a fejlődés azon fokára, midőn «tettei a felismerés és szabad akarat által elhatározott cselekményeknek vehetők». De nem ügyeltek arra, hogy midőn a minimalis korhatárt kell meghatározni, még sok más kérdésre is kell felelni, mindenekelőtt e kettőre: a társadalom érdeke mit kíván inkább, a büntetést-e vagy a gyermek nevelését és továbbá a büntetés mily hatással van a gyermek jellemére és a jellem későbbi fejlődésére.

Az egész Európában erős áramlat indult meg újabban arra nézve, hogy a büntetőjogi értelemben vett gyermekkor határait feljebb kell emelni, és hogy fejletlen gyermekeket criminalis büntetéssel ne sújtssanak. Különböző vélemények merültek fel az iránt, hogy a büntetőjogi minimalis korhatárt miképen egyeztessék össze bizonyos más, az egyén életében fontos szerepet vivő, nem épen egyenesen physiologiai tekintetben jelentős időpontokkal. Egyes németországi criminalisták például azt javasolták, hogy e minimalis korhatár essék össze azon időponttal, midőn a gyermek már önállóan is megkeresheti kenyerét. Mások e korhatárt azon korral kívánták azonosítani, midőn az iskolakötelezettség végződik. Szerzőnk elveti e javaslatokat, az utóbbit avval a kissé felszínes, és mindenesetre az Európaszerte uralkodó népiskolai viszonyok nem ismeréséről tanúskodó érveléssel, hogy «az elemi oktatás alig terjed többre az írás és olvasás megtanításánál, következésképp ez inkább mechanikai jellegű nevelés az értelem és ítélőképesség kiképzésére alig elegendő». Ez imputált «mechanikai jelleg» ellen bizonyára nagy méltatlankodással és mindenesetre teljes joggal tiltakozhatnának ma Európa összes népiskolái, de különösen Svájcban és Németországban, a hol Pestalozzi óta Herbarton és Diesterwegen át a tisztán mechanikusnak, vala-

mint az írás-olvasás kizárólagos művelésének kiküszöbölése teszi a népiskolára vonatkozó pædagogus törekvések legfontosbikát.

A szerző positiv javaslatai ezekkel szemben, — különös tekintettel a fentemlített két kérdésre (a társadalom érdeke a büntetést kívánja-e vagy a gyermek nevelését, és hogy a büntetés mily hatással van a gyermek jellemére) — a következők. A gyermeket 14 éves koráig büntetni egyáltalában nem szabad. Addig ugyanis — a már idézett Foiniczky nézete szerint — csak kosmikus és socialis tényezők okozzák a bűncselekményeket, úgyhogy bűnös charakterről, a büntetésnek elméletileg egyedül igazolt tárgyáról e korban szó sem lehet. 14 éves korától kezdve lép a gyermek egy másik periodusba, melynek néha-néha kezdetén is fellép már a bűnös karakter, vége felé pedig még inkább. Épen ezért e második periodusban, mely a 14. életév betöltésétől a 18. év betöltéséig terjed, kétféle eljárás követhető. Ha megvan a büntetésnek tárgya, a bűnös karakter, büntessünk; ha nincs, ne büntessünk, hanem neveljünk. Vagyis a 14 éven alul levő gyermek sohase legyen büntethető, ellenben mindig kényszernevelésben részesítendő. A 14. és 18. év között levő ifjúkori bűntevők pedig szintén kényszernevelésre fogandók, csak-hogy ezek egyes esetekben — ha a bíró szükségesnek véli — büntetéssel is sujthatók, és annak eldöntése, vajjon csupán kényszernevelésben részesüljön-e az ifjúkori bűnös, vagy pedig criminalis büntetés is sujtsa, teszi ez esetben a bíró egyetlen feladatát.

Csakis ez alapon szervezhető — gondolja a szerző — a gyermekkori bűnösökkel való elbánás. Az erre vonatkozólag megindítandó reformmunkának legfontosabb feltétele a 12 éven alul levő elzüllött gyermekeket illető kérdés helyes megoldása. E ponton kell a gyermekvédelem reformmunkáját megkezdeni, és csak azután gondolhatunk a minimalis korhatár emelésének kérdésére. E munka initiálására, illetőleg a hozzá szükséges állami és társadalmi actio megindítására a Jogászegyletet tartja az előadó a leghivatottabbnak.

Ezekben próbáltam Vargha Ferencz tanulságos dolgozatát reproducálni. Rövid kivonatomban természetesen mellőznöm kellett azt a nagy, beható tanulmányokból merített statisztikai és egyéb összehasonlítási anyagot, melyet az ismertetett értekezés felölel, és erre nézve magához az utóbbihoz kell az érdeklődőket utasítanom.

Még csak azt akarom végül megjegyezni, hogy jóllehet korántsem akarom a jogászegylet hivatottságát a gyermekvédelem terén megindítandó actióra nézve kétségbevonni, mégis örömet remélem, hogy bennünk, a pædagogia embereiben is megvan a kellő érdeklődés e fontos kérdés iránt. Azért is a folyó év nyarán tartandó egyetemes kongresszus egyik multhatatlan kötelességének tartom, hogy a gyermekvédelem ügyével foglalkozzék, akár a társadalmi nevelés, akár pedig az emberbaráti

intézmények szakosztályában. S nagyon kívánatos volna, ha e célra valamelyik kiváló jogászunkat, kik közül többen foglalkoznak a gyermek-criminalistika kérdéseivel, sikerülne referensül megnyerni. Egy jogász-referens előadása, kiegészítve egy pædagogus correferens előadásával vagy legalább is pædagogusok felszólalásaival, mindenesetre a kongresszus tárgyalásainak egyik leggyümölcsözőbb részévé tehetné a gyermekvédelem kérdésének fejtegetését.

WALDAPFEL JÁNOS.

VEGYES.

— Az Eötvös-alap pályázati hirdetése. A Magyarországi tanítók «Eötvös-alap»-jának országos bizottsága f. évi április hó 2-án tartott ülésében elhatározta, hogy a jelen évben — tekintettel a II. orsz. és egyetemes tanügyi kongresszusra, mely július első napjain ül össze Budapesten — eltérőleg az alapszabályoktól, az ösztöndíjakat és segélyeket kiosztó nagy bizottsági ülést nem augusztus 20-án, hanem a kongresszus idejének tartama alatt fogja megtartani. Miért is szükségessé válik a f. é. február 2-án ösztöndíjakra és segélyekre kihirdetett pályázatnak, mely valamennyi tanügyi lapban már meg is jelent, oly irányban való módosítása, hogy az ösztöndíjakra és segélyekre vonatkozó kérvények nem július 10-ig, hanem június hó 20-ig küldendők be Lakits Vendel egyesületi titkárhoz (Érsek-u. 4.). Felhivatnak tehát mindazon kartársak, kik a jelen évben az «Eötvös-alap» által kiosztandó ösztöndíjak és segélyekért, valamint az egyetemi tanulók részére kieszközölnödő szabad asztalok élvezéseért folyamodni óhajtanak, hogy ebbeli kérvényeiket f. évi június 20-ig annál is inkább benyujtsák, mert a későbbben érkező kérvényeket a bizottság majd nem veheti figyelembe. Kelt Budapesten, 1896. április hó 10-én. *Péterfy Sándor*, elnök, *Lakits Vendel*, titkár.

A MAGYAR PÆDAGOGIAI TÁRSASÁG.

Felolvasó ülés 1896. évi április 25-én.

A Magyar T. Akadémia heti üléstermében dr. Heinrich Gusztáv elnöke alatt tartott rendes felolvasó ülésen először dr. *Acsay Antal* értekezett «*Aeneas Sylvius pædagógiájáról*». A tudós humanista, V. László magyar király számára az 1450. évben egy pædagogiai értekezést írt. A Magyarország közelében lakó püspök örömmel látja, hogy a humanismus ügyének Hunyadi János, Zrednai Vitéz János, Csezmi-